

SKUPNA VPRAŠANJA KULTURNE STROKE

I. MESTO KULTURE V DOMAČI DRUŽBENI IN POLITIČNI ZAVESTI

1. Osrednja naloga in vloga umetnosti, medijev in kulture danes

Umetnost, mediji in kultura imajo danes ključno vlogo v ohranjanju demokratične družbe, kritične misli in odprtega javnega prostora.

Njihovo poslanstvo vidimo v treh stebrih:

1. **Demokratični steber:** omogočanje pluralnosti glasov, kritičnega razmisleka in družbenega dialoga.
2. **Razvojni steber:** krepitev ustvarjalnosti, inovativnosti in identitetne raznolikosti, kar neposredno vpliva na socialno kohezijo in gospodarsko konkurenčnost.
3. **Humanistični steber:** varovanje kulturne dediščine, jezikovne identitete ter omogočanje dostopa do kulturnih dobrin vsem državljanom.

Vloga države ob tem ni, da umetnost usmerja, temveč da **zagotavlja pogoje za svobodno ustvarjanje**, infrastrukturo, stabilno financiranje in regulatorne okvirje, ki omogočajo neodvisnost ter javni interes.

2. Ali mora biti kultura med razvojnimi prioritetami države?

Da.

Kultura je temelj vzdržne in napredne družbe, zato mora biti med razvojnimi prioritetami – ne zaradi simbolike, temveč zaradi dejanskih učinkov:

- vpliv na izobraževanje in kompetence prihodnosti,
- prispevek h kreativnim industrijam in inovacijam,
- vpliv na mednarodno prepoznavnost države,
- krepitev mentalnega zdravja in socialne vključenosti.

Če jo izpustimo, dolgoročno plačamo višjo ceno: manj povezano družbo, manj ustvarjalnega potenciala, manj demokratične odpornosti.

3. Varčevalni ukrepi in zaščita proračuna za kulturo

Menimo, da varčevanje na kulturi ni racionalen pristop.

Proračun za kulturo je že desetletja **pod povprečjem EU**, zato dodatne reze razumemo kot erozijo sistema, ki že zdaj deluje na robu vzdržnosti.

Da, potrebno je zagovarjati **stabilen in dolgoročno zaščiten proračun**, ločen od kratkoročnih političnih ciklov.

Povečanje obrambnih izdatkov ne sme biti argument za zmanjšanje kulturnih izdatkov — varnost ni zgolj vojaška, temveč tudi **civilizacijska, kulturna, informacijska in identitetna**.

4. Kultura kot del obrambnega sistema države

Strinjam se, da kultura in umetnost tvorita mehki obrambni sistem države. Zakaj?

- krepi demokratično odpornost,
- zmanjšujeta dovzetnost za propagando in dezinformacije,
- ohranjata identiteto in vrednostni okvir skupnosti,
- ustvarjata povezanost v krizah (humanitarne, vojne, migracijske, ekonomske).

To ni militarizacija kulture — to je priznanje, da je družba brez močnega kulturnega sistema ranljiva.

5. Zakaj je kultura predstavljena kot neproduktivna?

Gre za posledico zastarelih ekonomskih meril. Velik del kulturnega sistema ustvarja:

- **visoko dodano vrednost**,
- **multiplikativne ekonomske učinke** (turizem, kreativne industrije, urbani razvoj),
- **družbene učinke**, ki niso merjeni v BDP, a bistveno prispevajo k kakovosti življenja.

Rešitev je:

sistemska vključitev kulture v razvojne, industrijske in inovacijske politike — na ravni Evropske komisije to že poteka, Slovenija pa zaostaja.

Kultura ni strošek — je naložba v dolgoročno odpornost, znanje in kohezijo.

6. Diskreditacija kulturnih delavcev (delomrzneži, paraziti ...)

Takšna retorika je družbeno škodljiva in strokovno neutemeljena. Izvira iz:

- nerazumevanja delovnih pogojev,
- podcenjevanja intelektualnega in ustvarjalnega dela,
- politične manipulacije.

Menimo, da mora politika dosledno:

- uporabljati spoštljiv jezik,
- jasno zavračati diskreditacije,
- komunicirati pomen kulturnih poklicev,
- podpirati transparentno in strokovno upravljanje sektorja.

Javnost odnose do kulture v veliki meri oblikuje prek političnega diskurza — zato je odgovornost toliko večja.

7. Trije konkretni ukrepi za izboljšanje položaja kulture

1) Stabilizacija financiranja

- večletno financiranje programov,
- uskladitev proračuna s povprečjem EU vsaj 2% državnega proračuna,
- zaščita pred nenadnimi rezi.

2) Reforma delovnih pogojev v kulturi

- izboljšanje statusa samozaposlenih,
- sistemska ureditev minimalnih standardov plačil,
- krepitev socialne zaščite.

3) Krepitev kulturne infrastrukture in decentralizacija

- regionalna razvojna strategija,
- strateške investicije v javne zavode in NVO,
- podpora dostopu do kulture v manjših krajih.

II. OCENA STANJA IN PRIORITETE BODOČE KULTURNE POLITIKE

1. Ali ohraniti ali revidirati sistemske spremembe zadnjega mandata?

Zagovarjamo pristop: *ohraniti, nadgraditi, popraviti — ne razgraditi.*

Mnoge reforme zadnjih let (resolucija, akcijski načrt, prenovljena zakonodaja, novi medijski okvir) so bile rezultat dolgoletnega strokovnega dela. Takšne strukture so dragocene, tudi če niso popolne.

Revizija mora biti strokovna, ne politično motivirana.

Korekcije so potrebne predvsem:

- pri jasnejšem določanju merljivih ciljev,
- pri poenostavitvi postopkov,

- pri odpravi administrativnih ovir za NVO in samozaposlene,
- pri konsistentnem financiranju, ki naj podpira sprejete dokumente.

Kar že deluje, naj se nadgradi; kar je problematično, naj se izboljša — nikakor pa ne ruši.

2. Kakšno kulturo želite podpirati – nacionalno, razvojno, kritično, mednarodno?

Moderna kulturna politika ne more temeljiti na izključevanju.

Zrela država mora zagotavljati ravnotežje med:

1. **Identitetno dimenzijo**
— varovanje jezika, dediščine, kulturnega spomina.
2. **Razvojno in ustvarjalno dimenzijo**
— podpora sodobni umetnosti, inovativnim praksam, novim medijem.
3. **Mednarodno dimenzijo**
— kulturna diplomacija, promocija, sodelovanja in pretok znanja.

V proračunu in zakonodaji mora biti to razmerje transparentno: nobena od dimenzij ne sme izrinjati druge.

Sodobna kulturna politika mora biti **pluralna, odprta in dolgoročna**.

3. Izzivi in priložnosti po segmentih kulturnega sistema

a) Ministrstvo, agencije

Izzivi: preobremenjenost, kadrovska podhranjenost, počasni postopki, administrativna rigidnost.

Priložnosti: digitalizacija, bolj transparentno financiranje, večletno načrtovanje, skrajšanje postopkov.

b) Javne kulturne ustanove

Izzivi: zastarela infrastruktura, rigidni kadrovske sistemi, stagnirajoča programska sredstva.

Priložnosti: profesionalizacija upravljanja, večja avtonomija, sistematična digitalizacija.

c) Poklicne nevladne organizacije

Izzivi: podfinanciranost, nestabilnost, projektno prekarno delo.

Priložnosti: fleksibilnost, inovativnost, mednarodna konkurenčnost.

č) Ljubiteljske organizacije

Izzivi: staranje članstva, pomanjkanje systemske podpore.

Priložnosti: izjemna vloga v kulturni vzgoji, lokalnih skupnostih in povezovanju generacij.

d) Samozaposleni v kulturi in samostojni novinarji

Izzivi: socialna negotovost, nejasni standardi plačil, administrativne obremenitve.

Priložnosti: večja vidnost in vključevanje v strateške projekte.

e) Sindikatne strukture

Izzivi: nizka pogajalska moč v kulturi, nepreglednost poklicev.

Priložnosti: razvoj kolektivnih standardov.

f) Občinstva

Izzivi: geografska neenakost dostopa, digitalna preobremenjenost, padanje bralne kulture.

Priložnosti: novi modeli dostopa, kulturno-umetnostna vzgoja, digitalne platforme.

4. Prioritetna področja in zaveze bodoče kulture politike

1) Stabilizacija financiranja in večletni modeli

- povečanje sredstev za programe,
- večletni razpisi,
- zaščita proračuna.

2) Delovni pogoji in socialna varnost

- reforma statusa samozaposlenih,
- okrepitev študentske politike,
- pokojninski in zdravstveni standardi.

3) Krepitev infrastrukture in regionalni razvoj

- prenova ključnih institucij,
- nova mreža regionalnih centrov,
- vzpostavitev pogojev za decentralizacijo.

4) Medijska politika

- podpora neodvisnemu novinarstvu,
- digitalna transformacija,
- boj proti dezinformacijam.

5) Mednarodna vpetost

- okrepljena kulturna diplomacija,
- podpora mobilnosti umetnikov.

5. Uravnoteženje razvoja med prioritetami in drugimi področji

Uravnoteževanje ni stvar politične volje, ampak stvar **transparentnih kriterijev**:

- strateška vrednost področja,
- stopnja podhranjenosti,
- potencial za razvoj občinstev,
- prispevek k mednarodni prepoznavnosti,
- vpliv na kulturno-ekonomski ekosistem.

Namesto nenadnih premikov je potrebna **postopna nadgradnja celotnega sistema**, s hkratnim ciljno usmerjenim vlaganjem v najbolj ranljive sektorje.

6. Zakaj kulturne politike pogosto ni jasno v programih strank?

Ker stranke pogosto vidijo kulturo kot nišno temo, čeprav ima dejanske sistemske posledice. Toda:

- kultura vpliva na izobraževanje,
- krepi družbeno odpornost,
- ima ekonomsko vrednost,
- je ključna za identiteto.

Zagovarjamo:

kulturna politika mora biti integrirana v razvojno, socialno, izobraževalno, regionalno in gospodarsko politiko, ne le kot dodatna rubrika, ampak kot vodoravna strateška nit.

7. Kdo so deležniki in kako jih vključiti?

Ključni deležniki:

- javni zavodi,
- strokovna združenja,
- nevladne organizacije,

- samozaposleni,
- občinstva,
- lokalne skupnosti,
- izobraževalne ustanove,
- raziskovalne institucije,
- mediji.

Mehanizmi vključevanja:

- stalni strateški svet za kulturo,
- tematske strokovne skupine,
- javni posveti z jasnimi izhodišči in povratnimi informacijami,
- vključevanje deležnikov v pripravo razpisnih modelov,
- redni evalvacijski forumi.

Sodelovanje mora biti **kontinuirano, ne kampanjsko**, ter vezano na merljive cilje.

III. FINANCIRANJE KULTURE, UMETNOSTI IN MEDIJEV

1. Kaj je kultura v javnem interesu in kaj ni? Kriteriji?

Kultura, umetnost in medijska dejavnost v javnem interesu so tiste, ki:

- zagotavljajo **dostopnost** in vključevanje vseh državljanov,
- prispevajo k **razvoju ustvarjalnosti**, jezikovne in identitetne raznolikosti,
- imajo **izobraževalni, demokratični, kritični in družbeni učinek**,
- varujejo **kulturno dediščino** in spodbujajo **inovacije**.

To so dejavnosti, ki jih trg **ne more in ne zna** zagotoviti v zadostnem obsegu.

Kriteriji za javni interes morajo vključevati:

- strokovno kakovost,
- trajnost in ugled institucije / ustvarjalca,

- vpliv na občinstva in javno dobro,
- etične in profesionalne standarde,
- neodvisnost od političnih in zasebnih interesov.

Kaj ni v javnem interesu?

Komercialne dejavnosti, ki same ustvarjajo dobiček in nimajo posebnega družbenega ali kulturnega učinka. Javna sredstva ne smejo podpirati komercialne, ki je sama finančno vzdržna.

2. Kdo naj presoja o razdelitvi javnega denarja?

Najboljše prakse jasno kažejo:

- **neodvisne strokovne komisije,**
- brez političnega potrjevanja,
- z jasnimi kriteriji in objavljenimi obrazložitvami.

Vloga politike je strateška: določanje ciljev in proračuna.

Vloga stroke je operativna: izbor programov in projektov.

Model "politika potrjuje strokovne odločitve" je dokazano slaba praksa, saj odpira vrata klientelizmu, nestabilnosti in nepredvidljivosti.

3. Ali mora proračun za kulturo slediti rasti državnega proračuna?

Da.

Če celotni državni proračun raste, kulturni ne more stagnirati — to v realnosti pomeni rezanje.

Razlogi:

- kulturne institucije imajo stroške, vezane na inflacijo, energijo, plače, programe,
- razvojni dokumenti države predvidevajo rast kulturnega sektorja,
- stagnacija pomeni izgubo kadrov, kakovosti in mednarodne konkurenčnosti.

Kulturni proračun mora biti **proporcionalen rasti države**, ne obravnavan kot rezerva za krizne čase.

4. Primeren proračun za medije, NVO in samozaposlene

Menimo:

- **medijski javni interes**: zahteva stabilno financiranje v okviru medijskega zakona; trenutna sredstva so pod evropskim povprečjem, zato bi bilo potrebno **povišanje vsaj na ravni realnih potreb** neodvisnih medijev.
- **programi NVO in samozaposleni**: dvig **sredstev**, saj trenutni zneski ne zadoščajo za osnovno vzdržnost.
- **socialne pravice**: sistemske, ne projektne; socialna varnost ustvarjalcev je naložba v družbeni razvoj.

5. Spodbujanje vlaganja državljanov v kulturo

Podpiramo modele, ki dokazano povečajo kulturno participacijo:

1) brezplačni muzejski dnevi za mlade

Model, ki ga imajo v Franciji, močno poveča kulturno navado mladih.

2) kulturni boni / vavčerji

Za mlade, družine, upokoјence in ranljive skupine.

Bon naj bo:

- večleten,
- digitalno sledljiv,
- usmerjen k neprofitnim vsebinam,
- vezan na domače ustvarjalce.

3) davčne olajšave za vlaganje v kulturo

Za podjetja in posameznike, podobno kot pri donacijah športu.

Ključno je, da ukrepi niso populistični, temveč **strateški**, merljivi in razvojni.

6. Trije ukrepi za izvenproračunske vire

1) Davčne olajšave za vlaganja podjetij v kulturo

Podjetjem omogočiti višji odbitek donacij kulturnim projektom.

2) Uvedba kulturnih investicijskih skladov

Sodelovanje javnega in zasebnega kapitala pri digitalizaciji in produkciji.

3) Uvedba posebnih namenskih prispevkov ("Netflix tax")

Kot ga uvajajo številne EU države, namenjen AV produkciji in digitalnim kulturnim vsebinam.

7. Kreativne industrije in javni interes

Kreativne industrije so pomembne, vendar opozarjamo:

- njihova logika je **tržna**,
- umetnost in mediji v javnem interesu pa **neprofitni**.

Da en sistem ne izrine drugega, je ključno:

- ločeno financiranje,
- ločeni razpisi,
- jasna opredelitev javnega interesa,
- podatkovno spremljanje učinkov.

Trg lahko dopolnjuje, ne sme pa nadomestiti javnega interesa.

8. Razširitev obveznega deleža za umetnost na vse investitorje

Da, podpiram.

Razlogi:

- dvig kakovosti javnega prostora,
- več priložnosti za umetnike,
- krepitev kulturne zavesti v grajenem okolju.

Pomembno je:

- transparentno upravljanje,
- strokovna komisija,

- preverljivi kriteriji.

Država z zgledom lahko spodbuja zasebni sektor k podobnim praksam.

IV. POLOŽAJ POSAMEZNIKOV / POSAMEZNIC, KI DELUJEJO V KULTURI

1. Ali podpirate aktualno ureditev statusa samozaposlenih v kulturi? Pomankljivosti?

Status samozaposlenih je nujen in dragocen, saj omogoča fleksibilno ustvarjanje, a v sedanji obliki ni vzdržen.

Tri ključne pomanjkljivosti:

1. Prekarna in negotova narava prihodkov

Status ne zagotavlja minimalnih standardov plačila, kar vodi v redno kršenje avtorskih in pogodbenih pravic.

2. Neustrezna socialna varnost

Prispevki ne sledijo realnim stroškom življenja, pokojninska osnova je nizka, bolniška odsotnost je finančno nevzdržna.

3. Administrativna nejasnost in netransparentni kriteriji

Pogoji za priznanje statusa in pravic (npr. plačilo prispevkov) so pogosto arbitrarni, netransparentni in ne odražajo dejanskega obsega dela.

Zagovarjamo **sistemsko reformo**, ki poveže:

- minimalne standarde honorarjev,
- jasne in nediskriminatorne kriterije,
- socialno varnost primerljivo z drugimi poklici

2. Ukrepi za boljše delovne pogoje prekarnih kulturnih delavcev

1) Minimalni standardi plačil in referenčni ceniki

Zakonsko določena spodnja meja honorarjev (po vzoru nekaterih evropskih držav).

2) Mehanizmi pogodbenega varstva

- vzpostavitev pogodbenih standardov,
- hitri postopki reševanja sporov,
- obveznost pravočasnih izplačil (pod sankcijami).

3) Krepitev dostopa do socialnih pravic

- subvencioniranje bolniških odsotnosti,
- višje pokojninske osnove,
- specializirane službe za pravno podporo ustvarjalcem.

3. Uravnoteženje vrhunske produkcije in širše dostopnosti ustvarjalcev

Rešitev je **dvotirni model financiranja**:

- **vrhunska, mednarodno prepoznavna produkcija** naj ima stabilno večletno podporo,
- **široka baza ustvarjalcev** pa naj ima dostop do raznovrstnih projektnih in razvojnih razpisov.

Država mora graditi **celoten ekosistem**, ne le vrha ali dna – vsaka stopnja je pomembna za vitalnost kulturnega prostora.

4. Svoboda umetniškega in novinarskega izražanja

Da, oboje mora biti sistemsko zaščiteno.

Pri tem zagovarjam:

- popolno depolitizacijo strokovnih komisij,
- neodvisne medije z jasnimi finančnimi mehanizmi,
- zakonske varovalke pred cenzuro, šikaniranjem, posegi v uredniško avtonomijo,
- mehanizme za zaščito žvižgačev in novinarjev v javnem interesu.

Svoboda izražanja ni retorična fraza, ampak temelj demokratične arhitekture.

5. Instrumentalizacija kulture in umetnosti

Kultura ne sme biti orodje politične propagande.

To pomeni:

- nobene politične usmeritve, ki pogojuje financiranje,
- nobenega ideološkega vplivanja na programe javnih zavodov,
- nobenega kaznovanja ustvarjalcev zaradi njihovih stališč.

Umetnost je lahko politična po lastni izbiri ustvarjalcev, ne po pritisku institucij.

6. Minimalno plačilo (samostojnih) delavcev v kulturi

Uvedba minimalnega plačila je nujna zaradi:

- varstva pred dampinškimi honorarji,
- preprečevanja izkoriščanja,
- zagotavljanja pokojninske osnove,
- profesionalizacije sektorja.

Slabosti trenutnih predlogov:

- ne zajemajo vseh oblik dela,
- ne priznavajo raznolikosti poklicev,
- ne spremljajo inflacije.

Potrebna je prilagoditev, ki bo temeljila na **standardiziranih referenčnih cenikih**, oblikovanih po dialogu s stroko.

7. Odpravljanje negotovosti prekarnega dela

Ključni ukrepi:

- zagotovitev večletnih programskih pogodb,
- enostavnejši in hitrejši postopki za pridobivanje statusov,
- nadzor nad izplačili in sankcije za zamude,
- dostop do mehanizmov mikrofinanciranja in razvojnih spodbud.

8. Izjemne pokojnine za umetnike

Koncept izjemnih pokojnin je utemeljen, kadar:

- gre za izjemen in splošno prepoznan kulturni doprinos,
- umetnik deluje v poklicu, ki ne omogoča stabilne pokojninske osnove,
- obstaja jasen, strokovno oblikovan kriterijski sistem.

Ne sme pa postati politično orodje ali privilegij brez strokovnega nadzora.

9. Stališče do nagrad v kulturi in umetnosti

Nagrade morajo imeti:

- jasne kriterije,
- neodvisne strokovne žirije,
- transparentne postopke.

Javne nagrade morajo odražati raznolikost umetniških praks, ne le klasičnih ali etabliranih področij.

10. Ali podpreti socialni sklad za samozaposlene ob izpadih prihodkov?

Da.

To je eden najbolj učinkovitih mehanizmov za zaježitev prekarnosti.

Delovati mora podobno kot:

- sklad za samozaposlene v Avstriji,
- podporni mehanizmi v nordijskih državah.

Financiranje: kombinacija državnih sredstev, evropskih mehanizmov in namensko določenega prispevka.

11. Kadrovski izzivi v javnih zavodih in NVO

Tri prioritete rešitve:

1) Kadrovska fleksibilnost in razvojni sistemi

Možnost hitre zaposlitve kadrov, prilagojene digitalni dobi.

2) Investicije v strokovno izobraževanje

Sistematični programi usposabljanj in digitalnih kompetenc.

3) Uskladitev plačnih razredov s primerljivimi sektorji

Da javni zavodi sploh lahko zadržijo ali pridobijo kakovostne kadre.

12. Reforma javnega sektorja in samozaposleni

Pri racionalizaciji javnih zavodov je nujno:

- varovati pravice samozaposlenih,
- zagotoviti stabilno sodelovanje,
- preprečiti, da rezi padejo na najranljivejše.

Optimizacija struktur ne sme zmanjševati dostopa samozaposlenih do javnih programov.

V. INFRASTRUKTURNI POGOJI V KULTURI

1. Pet infrastrukturnih projektov, ki jih je treba prednostno podpreti + kriteriji

Kot neodvisni strokovnjak zagovarjam, da je treba vlaganja v infrastrukturo usmeriti v projekte, ki:

- imajo strateški nacionalni ali regionalni vpliv,
- rešujejo kronično podhranjenost določenih področij,
- spodbujajo decentralizacijo,
- imajo pripravljeno dokumentacijo,
- so nujni za varno delovanje javnih zavodov.

Pet prednostnih projektov:

1. **Prenova SNG Drama Ljubljana**
– nacionalna prioriteta zaradi kritične tehnične in prostorske zastarelosti.
2. **Metelkova 6 – infrastruktura za NVO**
– ključen prostor sodobnih in nevladnih kulturnih praks; prenova je nujna za nadaljnje delovanje.
3. **Izgradnja sodobnega plesnega centra (javni zavod za sodobni ples)**
– edino umetniško področje brez osnovne infrastrukture.
4. **Regijski kulturni centri (severovzhod, jugovzhod, Primorska)**
– zmanjševanje centralizacije in odziv na razvojne potrebe regij.

5. **Prenova muzejske infrastrukture (tehnični, naravoslovni, umetnostni muzej)**
– mnoge zbirke so v neustreznih prostorih, kar predstavlja tveganje za dediščino.

Kriteriji izbire:

- stopnja nujnosti (varnost, tveganja, dotrajanost),
- vpliv na dostopnost in decentralizacijo,
- vpliv na kulturni ekosistem,
- pripravljena projektna dokumentacija,
- dolgoročna vzdržnost.

2. Javno-zasebna partnerstva (JZP) pri kulturni infrastrukturi

JZP so lahko koristna, vendar:

- morajo imeti **jasne mehanizme zaščite javnega interesa**,
- naj ne vodijo v komercializacijo programov,
- morajo zagotoviti cenovno dostopne prostore tudi NVO in mladim ustvarjalcem.

Podpiramo modele, kjer:

- država ali občina ostane lastnik infrastrukture,
- zasebnik prevzame del investicij ali upravljanja,
- program ostaja v javnem interesu, stroški pa transparentni.

3. Kdo naj upravlja infrastrukturo, financirano iz proračuna za kulturo?

Če infrastrukturo financira kulturni proračun, je logično in strokovno utemeljeno, da z njo upravljajo:

- **javne kulturne ustanove** ali
- **nevladne organizacije**, ki delujejo v javnem interesu.

Argumenti za:

- zagotavljanje strokovnosti,

- transparentnost,
- kontinuiteta programov,
- odgovornost do javnega dobra.

Komercialni subjekti niso primerna izbira za upravljanje javno financirane kulturne infrastrukture, razen izjemoma in pod strogo določenimi pogoji.

4. Zakon o zagotavljanju sredstev za nujne programe (ZZSDNPK)

Podpiramo:

- **podaljšanje veljavnosti zakona,**
- **odpiranje sredstev vsem nevladnim organizacijam,** profesionalnim in ljubiteljskim,
- **povišanje sredstev,** saj trenutni zneski ne zadoščajo realnim potrebam.

Sklep Nacionalnega sveta za kulturo o vsaj podvojitvi sredstev je strokovno utemeljen.

5. Prostor Metelkova 6

Da — prostore je treba obdržati za NVO, ker:

- predstavljajo steber sodobne in eksperimentalne kulture,
- tvorijo enega najpomembnejših kulturnih klastrov v državi,
- omogočajo razvoj mladih ustvarjalcev,
- zagotavljajo kontinuiteto področij, ki jih javne ustanove ne pokrivajo.

Prenova prostorov je nujna, saj so razmere ponekod kritične in ogrožajo delovanje.

6. Hladni pogon: ali morajo biti sredstva ločena od programskih?

Da.

To je eden največjih sistemskih problemov kulturne politike:

- kulturni zavodi in NVO pogosto porabijo programskim denar za osnovne stroške (ogrevanje, elektrika, varovanje ...),

- to izčrpa sredstva za umetniške programe.

Zato je nujno:

- vzpostaviti **ločeno proračunsko postavko za hladni pogon**,
- omogočiti dostop do teh sredstev **vsem upravljalcem javne infrastrukture**,
- zagotoviti stabilen sistem, ki ne spodkopava programov.

VI. POLICENTRIČNI, OBMEJNI RAZVOJ IN INTERNACIONALIZACIJA KULTURE

1. Ukrepi za razvoj kulture onkraj večjih mest

Slovenija je ena najbolj centraliziranih kulturnih topografij v EU. Za decentralizacijo so potrebni **trije nujni sistemski ukrepi**:

1) Vzpostavitev regijskih kulturnih centrov

- profesionalna infrastruktura v Mariboru, Celju, Kopru, Novem mestu, Murski Soboti,
- z večletnimi programskimi financiranj, ne zgolj projektnimi razpisi,
- s poudarkom na sodobni kulturi, izobraževanju in produkciji.

2) Mobilni programi in rezidenčni centri po regijah

- redni turnus programov (gledališče, ples, vizualna umetnost, glasba),
- gostovanja nacionalnih institucij,
- rezidenčni programi za umetnike v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi.

3) Davčne in programske spodbude za lokalne skupnosti

- sofinanciranje občin, ki vlagajo v kulturo,
- spodbude za nove kulturne prostore in društva,
- vzpostavitev modela "kulturne regije", podobno kot "branju prijazne občine".

2. Zagotavljanje regionalne uravnoteženosti brez ogrožanja obstoječih centrov

Ključna rešitev: **uravnotežena rast, ne prerazporejanje.**

To pomeni:

- Ljubljana in Maribor ostaneta nosilca nacionalnih programov,
- dodatna sredstva pa se namenijo **razvojnim regijam**, ne obstoječi strukturi,
- uporabljati je treba model "center – mreža – periferija" z vzajemnim sodelovanjem.

Uravnoteženost ne pomeni rezov v osrednje institucije, ampak **krepitev kapacitet tam, kjer jih ni**.

3. Podpora kulturnim deležnikom v zamejstvu in po svetu

Slovenske kulturne ustanove v zamejstvu so ključni del kulturne identitete. Za njihovo krepitev so potrebni:

1) Programi čezmejnega sodelovanja

z Italijo, Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško, na podlagi večletnih kulturnih sporazumov.

2) Stabilno financiranje kulturnih domov in knjižnic

– neodvisno od političnih ciklov – s predvidljivo dinamiko.

3) Krepitev slovenskih kulturnih jeder po svetu

- kulturni centri,
- slovenske šole,
- mednarodni festivali,
- digitalne platforme za slovenske skupnosti.

Sodelovanje z ministrstvi za zunanje zadeve in šolstvo mora biti sistemsko, ne ad hoc.

4. Podpora manjšinskim skupnostim in priseljencem

Slovenija postaja vse bolj raznolika. Kulturna politika mora omogočati:

- podporo programom, ki razvijajo kulturno izraznost manjšinskih skupnosti,
- dostop do infrastrukture,
- medkulturne programe in prevajalske dejavnosti,
- vključevanje prisilno razseljenih oseb preko kulturnih in skupnostnih aktivnosti.

Ravno vključujoča kulturna politika omogoča **socialno kohezijo**, zmanjšuje diskriminacijo ter krepi demokratično odpornost.

5. Izzivi slovenskih institucij v evropskem prostoru

Glavni izzivi:

- majhnost in omejene produkcijske kapacitete,
- premajhna internacionalizacija programov,
- administrativna zahtevnost evropskih razpisov,
- pomanjkanje dolgoročnih partnerskih mrež.

Rešitve:

- ustanovitev nacionalne podporne enote za EU kulturne projekte,
- krepitev bilateralnih in multilateralnih platform,
- sistemsko spodbujanje mednarodnih koprodukcij,
- integracija umetnikov v evropske mreže (IETM, ENCATC, EUNIC, ipd.).

Evropska sredstva morajo rasti, Slovenija pa mora izboljšati svojo absorpcijsko sposobnost.

6. Povečanje prisotnosti slovenske kulture v mednarodnem prostoru

Trije ključni instrumenti kulturne diplomacije:

1) Slovenski kulturni centri v tujini

- razširiti obstoječe centre,
- vzpostaviti nove v regijah, kjer je prisotnost simbolno ali strateško pomembna (npr. Berlin, Bruselj, Rim, London).

2) Mednarodni kulturni programi in showcase dogodki

- redne predstavitve slovenskega gledališča, plesa, glasbe, filma in vizualne umetnosti v tujini,
- organizacija mednarodnih platform v Sloveniji.

3) Podpora mobilnosti umetnikov in koprodukcij

- evropske in regionalne koprodukcijske sheme,
- rezidenčni programi,
- digitalna mobilnost (arhivi, prevodi, spletne platforme).

Slovenija mora izvoziti ne le kulturo, temveč **kulturne zgodbe in identiteto**, ki krepijo njen ugled.

VII. KULTURNI STEBRI / DEJAVNOSTI

MUZEJI

1. Ali podpirate sprejetje samostojnega Zakona o muzejih? Izzivi?

Da — samostojen zakon je potreben, ker:

- trenutna ureditev je razdrobljena, zastarela in ne pokriva sodobnih muzeoloških praks,
- muzejskim institucijam ne daje jasnih standardov glede kadrov, konserviranja, digitalizacije, dostopnosti,
- ne ureja sodobnih oblik razstavljanja, mobilnih zbirk, digitalnih arhivov in mednarodnih izmenjav.

Zakon naj naslovi:

- standarde za javno službo,
- status in pogoje dela konservatorjev in kustosov,
- digitalizacijo,
- upravljanje zbirk in depojev,
- razvojno financiranje,
- vlogo muzejev v kulturni vzgoji.

2. Ali bi moral turizem vlagati v kulturo in kulturno dediščino?

Da.

Turizem neposredno koristi kulturno infrastrukturo in dediščino, zato je logično, da prispeva tudi k njenemu vzdrževanju.

Priporočam:

- namenitev dela turistične takse v kulturno infrastrukturo,
- skupne razvojne projekte muzejev in turističnih organizacij,
- promocijo kulturne dediščine kot strateškega turističnega produkta.

3. Davčna zakonodaja in vlaganja v kulturo

Slovenija nujno potrebuje:

- večje davčne olajšave za donacije v kulturo,
- stimuliranje donatorstva podjetij in posameznikov,
- možnost davčnih odbitkov za vlaganja v restavratorske projekte, dediščino in muzejsko infrastrukturo.

To je standard v številnih EU državah; Slovenija zaostaja.

4. Kampanja za dvig vrednosti kulture in dediščine

Kampanja mora biti medresorska:

- vključevati šolstvo, turizem in gospodarstvo,
- temeljiti na zgodbah, ki kažejo, kako dediščina krepi identiteto, razvoj in trajnost,
- povezovati kulturne institucije in lokalne skupnosti.

Ključno je, da postavimo kulturo kot **vrednoto**, ne kot strošek.

5. Kako zagotoviti ravnotežje med dostopnostjo in vrednotenjem programov?

Rešitev je **kombinirani model**:

- ohranitev brezplačnih dni in znižanih vstopnin,
- diferenciacija cen glede na programe in starostne kategorije,
- ločena sredstva za dostopnost (subvencije),
- uvedba minimalnega standarda financiranja javne službe, da muzeji ne pokrivajo osnovnih stroškov iz vstopnin.

To preprečuje paradoks: nizke vstopnine + velika pričakovanja + premalo sredstev = slabšanje programov.

6. Kako nasloviti plačna razhajanja znotraj kulture in med sektorji?

Razhajanja izvirajo iz:

- zastarelega plačnega sistema,
- prenizkega vrednotenja kulturnih poklicev,
- neprimerljivih odgovornosti v javnih zavodih.

Potrebno je:

- uvrstitev kulturnih poklicev v primerljive razrede s pedagoškim sektorjem,
- strokovna analiza plačnih razredov,
- dodatni stimulatívni razredi za deficitarne muzejske poklice (konservatorji, restavratorji).

7. Nefleksibilnost kadrovanja v javnem sektorju

Rešitev je:

- omogočiti hitrejše zaposlovanje strokovnjakov,
- uvedba razvojnih delovnih mest,
- možnost projektne (a ne prekarne) zaposlovanja,
- digitalizacija birokratskih postopkov.

Cilj je večja učinkovitost, ne krčenje kadrov.

8. Javna služba in zasebni sektor v kulturi

Treba je vzpostaviti **komplementaren**, ne konkurenten model:

- javni sektor naj zagotavlja stabilno infrastrukturo in dediščino,
- NVO naj dopolnjujejo z inovativnimi programi,

- zasebni sektor naj ima možnost sodelovanja pri donacijah, produkcijah in partnerstvih.

Brez stabilnega javnega sektorja ni varovanja javnega interesa; brez živahnega NVO ni inovacij.

KNJIŽNICE

1. Kako zagotoviti stabilno financiranje splošnih knjižnic?

Knjižnice so dokazano ena najpomembnejših javnih institucij za:

- bralno kulturo,
- izobraževanje,
- družbeno kohezijo,
- digitalno vključenost.

Stabilno financiranje zahteva:

- poseben državni mehanizem za dolgoročno financiranje knjižnic (na ravni systemskega zakona),
- indeksacijo sredstev z inflacijo,
- obvezno sofinanciranje občin po jasnih kriterijih,
- namensko postavko za digitalizacijo in razvoj.

2. Ohranitev knjižnic kot javnih prostorov svobodnega izražanja

Da — knjižnice morajo ostati *“javni forumi znanja”*.

Za to je potrebno:

- zagotoviti dodatna sredstva za širjenje mreže,
- podpreti mobilne knjižnice in potujoče programe,
- izobraževati knjižničarje za delo v skupnosti,
- uvajati prostore za debate, razprave in participatorne programe.

Knjižnice imajo pomembno demokratično funkcijo, ki presega izposojanje knjig.

AVDIOVIZUALNA PRODUKCIJA (AV)

1. Stabilnost financiranja AV produkcije (vključno z "Netflix tax")

Slovenija nujno potrebuje več virov:

- državni proračun,
- prispevki digitalnih platform ("Netflix tax"),
- evropski programi,
- regijski skladi.

AV produkcija mora imeti **večletno stabilno financiranje**, saj kratkoročni razpisi onemogočajo razvoj industrije.

2. Zaščita ustvarjalcev pred tehnološkimi giganti in UI

Ključno je:

- zaščititi avtorske pravice pred množičnim kopiranjem,
- uvesti obvezno označevanje UI-generiranih vsebin,
- zagotoviti pravičen delež prihodkov iz digitalnih platform,
- podpreti slovenske ustvarjalce pri digitalnih transformacijah.

Slovenija nujno potrebuje posodobitev avtorske zakonodaje.

3. Neodvisnost filmskih institucij (SFC, RTV ...)

Neodvisnost je temelj filmskega sistema.

Potrebno je:

- depolitizirati upravne strukture,
- zagotoviti strokovne razpise,
- preprečiti posege v uredniško avtonomijo RTV,

- zagotoviti stabilno financiranje nacionalne AV agencije.

VIII. OBLIKOVANJE, ARHIVI, LJUBITELJSKA KULTUR

OBLIKOVANJE

1. Ali podpirate ustanovitev javne agencije za oblikovanje?

Da.

Podpiram vzpostavitev **nacionalne agencije za oblikovanje**, ker:

- Slovenija nima osrednje institucije, ki bi povezovala kulturo, industrijo in inovacije.
- oblikovanje je strateška komponenta razvoja gospodarstva z višjo dodano vrednostjo,
- omogoča razvoj blagovnih znamk, produktov, storitev in javnih politik,
- krepi mednarodno prepoznavnost države,
- učinkovito povezuje oblikovalce z gospodarstvom, univerzami in kulturnim sektorjem.

Agencija mora biti podobna modelom na Danskem, Finskem in v Estoniji.

ARHIVI

1. Kako povečati skladiščne kapacitete?

Rešitev zahteva tri ukrepe:

1. **Nacionalni investicijski načrt za arhivsko infrastrukturo**
– centralni depo, regijski depoji, posebni klimatizirani prostori.
2. **Digitalizacija arhivskega gradiva**
– digitalni repozitoriji zmanjšajo pritisk na fizične depoje.
3. **Sistematično varovanje gradiva pri ustvarjalcih in institucijah**
– standardi ravnanja z gradivom in preventiva.

2. Kako rešiti pomanjkanje arhivistov?

- povečanje vpisnih mest in štipendiranje študentov arhivistike,
- boljša plačna razmerja v arhivih,
- sistem pripravništev,
- promocija arhivistike kot ključne za digitalno družbo.

3. Kako spodbuditi permanentno izobraževanje?

- obvezni strokovni programi za arhivske delavce,
- mednarodna izobraževanja (ICA, EURBICA),
- proračunske postavke za specializirane tečaje IT, digitalizacije in managementa podatkov.

LJUBITELJSKA KULTURA

1. Ali ljubiteljska kultura potrebuje bolj strateško financiranje?

Da — ljubiteljska kultura je **drugi steber** slovenskega kulturnega sistema.

Trenutno financiranje je:

- podcenjeno,
- nestabilno,
- neprimerljivo s pomenom, ki ga ima za družbo.

Podpiramo:

- povišanje sredstev za osnovno delovanje,
- sistemska sredstva za razvojne programe (mladi, digitalizacija, izobraževanje),
- boljše vključevanje profesionalnih umetnikov kot mentorjev.

2. Možnost povezovanja z vzgojo, profesionalnimi umetniki, Slovenci po svetu

Da — to je realno in nujno.

Potrebni ukrepi:

- redni razpisi za mentorsko delo profesionalcev z ljubiteljskimi društvi,
- programi čezmejnega povezovanja ljubiteljskih društev,
- financiranje kulturno-umetnostne vzgoje, ki vključuje ljubiteljska društva.

3. Načrtovane restrikcije financiranja NVO (vprašanje za SDS / NSi)

IX. SINDIKALNO ORGANIZIRANJE

1. Ali je treba ohraniti postopen dvig plač v javnem sektorju?

Da.

Kulturni sektor je bil zaradi dolgoletne stagnacije plač med najbolj prizadetimi. Postopni dvig plač je:

- nujen za ohranjanje kadrov,
- ključen za zmanjševanje razlik z drugimi sektorji (šolstvo, sociala),
- potreben, da kulturne institucije lahko konkurirajo na trgu dela.

Alternativa bi bila nadaljnja erozija strokovnih profilov v kulturi, ki je že zdaj resna težava.

2. Ali je treba samozaposlene obravnavati kot delojemalce?

Da — to je trend EU in najbolj naprednih držav.

Razlogi:

- samozaposleni v kulturi dejansko opravljajo delo, ki je pogosto primerljivo z delovnim razmerjem,
- potrebna je enakovredna obravnava pri socialnih pravicah,
- sprememba v klasifikaciji bi omogočila boljšo pogajalsko pozicijo samozaposlenih.

3. Stalni socialni dialog za kulturo

Da — nujno.

Predlagam model:

- dialoške skupine, JZ, NVO, samozaposleni,
- redna srečanja,
- obvezen dogovor pred spremembami zakonodaje,
- pravica do soustvarjanja politik, ki vplivajo na prekarne poklice.

Kultura je eden najšibkejših sektorjev na področju socialnega dialoga — zato je treba dialog zastavljen v mandatu 2022-2026 še okrepiti.

4. Odprava plačnih nesorazmerij po dvigu minimalne plače

Velik del delovnih mest v kulturi (tudi strokovnih!) je padel tik nad ali celo na minimalno plačo. To je nevzdržno.

Rešitve:

- dvig plačnih razredov za poklice v kulturi,
- boljša valorizacija visoko izobraženih strokovnih kadrov,
- uskladitev s primerljivimi poklici v drugih javnih sektorjih.

Minimalna plača ne sme biti meja strokovnega dela.

5. Kolektivna pogodba za samozaposlene in prekarne delavce v kulturi

Da — to je nujen korak naprej.

Takšna kolektivna pogodba bi uredila:

- minimalne cene dela,
- roke izplačil,
- delovne pogoje,
- socialne pravice,

- varovalke pred odpovedmi sodelovanj,
- mehanizme reševanja sporov.

Številne evropske države to že razvijajo; Slovenija bi morala slediti.

X. LITERATURA

1. Kako dati prednost človeškemu ustvarjanju ob UI-generiranih knjigah?

Rešitve:

1. **Obvezno označevanje UI-vsebin v knjigah**
– transparentno za knjižnice, bralce in kritiko.
2. **Izključitev UI-generiranih del iz javnega financiranja**
– bonitete (JAK, knjižnično nadomestilo) naj veljajo le za človeške avtorje.
3. **Standardi kakovosti**
– UI-knjige ne smejo zaobiti založniških in jezikovnih pravil.
4. **Podpora slovenskim prevajalcem in avtorjem**
– razpisi za razvoj besedil, prevodov, uredniškega dela.

2. Avtorska in sorodne pravice – kolektivno upravljanje

Priporočamo:

- ohranitev kolektivnega upravljanja,
- modernizacijo sistemov,
- transparentnejše razdeljevanje nadomestil,
- uskladitev z evropsko direktivo brez opuščanja temeljev.

Kolektivno upravljanje je nujno za male jezikovne trge, kot je slovenski.

3. Izginotje revije Dialogi – kako zapolniti vrzel?

Rešitev je trojna:

1. **Programske subvencije za revije**, ne le projektne.
2. **Digitalne platforme za eseje, kritike in daljše razprave.**
3. **Sodelovanja med univerzami, kulturnimi zavodi in mediji**
– da se podpre pluralnost poglobljenih besedil.

Če revije izginjajo, izginja kritična razprava.

XI. UMETNOSTNA KRITIKA

1. Večletni razpis za umetnostno kritiko + štipendije

Da.

Kritika je ključna za:

- evalvacijo umetniškega dela,
- razvoj občinstev,
- strokovno refleksijo.

Predlagam:

- večletni razpis za medije in revije s kritiškimi vsebinami,
- letne štipendije za kritike, podobno kot pri JAK za avtorje.

2. Pomanjkanje dela za teatrologe

Reševanje:

- financiranje uredniških mest za specializirane kritike,
- obvezni kritiški odzivi ali dokumentacije v javnih zavodih,
- razpisni programi za razvoj kritiških poklicev.

3. Spodbujanje javnih institucij k naročanju kritik

Da — nujno.
Uvedli bi lahko:

- sistem “kritike na razstavi” ali “kritike na premieri”,
- obvezno financiranje kritičkih odzivov iz javnih sredstev,
- javne diskusije med ustvarjalci, kustosi in kritiki.

4. Rezidenca za kritike

Da — predlagam model:

- mesečne ali večmesečne rezidence,
- sodelovanje z muzeji, gledališči, rezidenčnimi centri,
- povezovanje kritike z lokalnimi skupnostmi.

5. Finančno podprte letne nagrade za kritike

Da — nagrade kot sta *kritiško pero* in *kritiško sito* morata dobiti javno finančno podporo.
Potrebujemo:

- stabilen vir financiranja,
- strokovne komisije,
- transparentne postopke.

XII. MEDIJI

1. Ali vaša stranka podpira trenutni model upravljanja RTVS?

Trenutni model upravljanja RTV Slovenija je nezadosten, ker:

- ne zagotavlja dovolj **neodvisnosti uredništev**,
- dovoljuje prevelik vpliv politike na upravljanje,
- nima dovolj jasno ločenih vlog med programskimi, nadzornimi in upravnimi telesi,

- ne daje dovolj moči strokovnim in novinarskim standardom.

Potrebujemo model, ki je:

- depolitiziran,
- profesionalen,
- strokovno zasnovan,
- primerljiv z evropskimi javnimi servisi.

2. Ali so potrebne spremembe zakona o RTV?

Da.

Spremembe bi morale zagotoviti:

- popolno uredniško avtonomijo,
- jasne varovalke pred politično instrumentalizacijo,
- večjo stabilnost financiranja,
- boljšo zastopanost gledalcev in strokovne javnosti pri upravljanju,
- posodobitev glede digitalnih platform.

3. Zaupanje v slovenske medije

Poudarjamo:

- zaupanje v medije je temelj demokracije,
- težave so povezane predvsem z lastništvom, politizacijo in ekonomskim pritiskom,
- ključno je transparentno lastništvo, stabilno financiranje in profesionalna uredniška avtonomija.

4. Financiranje javne službe STA

Da — financiranje STA mora biti:

- stabilno,

- neodvisno,
- zakonsko zaščiteno,
- vezano na javni interes, ne na politično voljo trenutne vlade.

STA je hrbtenica informiranosti državljanov.

5. Dezinformacije: ali so težava? Ukrepi?

Da — so ena največjih sistemskih groženj demokraciji.

Ukrepi:

1. izobraževanje in medijska pismenost,
2. krepitev profesionalnega novinarstva,
3. algoritmična transparentnost na družbenih omrežjih,
4. sankcioniranje organiziranih dezinformacijskih omrežij,
5. krepitev javnih servisov in preverjanja dejstev.

6. Regulacija družbenih omrežij in vplivnežev

Da — regulacija je nujna zaradi:

- varstva mladoletnikov,
- transparentnosti komercialnih vsebin,
- preprečevanja širjenja sovražnega govora in dezinformacij.

Regulacija naj zajema:

- obvezno označevanje komercialnih vsebin,
- preprečevanje prikritega oglaševanja,
- algoritmično odgovornost platform.

7. Trije sistemski ukrepi za izboljšanje medijske pismenosti

1. **Vključitev medijske pismenosti v učne načrte** — obvezni programi od osnovne šole naprej.
2. **Nacionalni program partnerstva z RTV, STA, knjižnicami in šolami.**
3. **Podpora organizacijam, ki se ukvarjajo s preverjanjem dejstev in medijsko vzgojo.**

8. Državna pomoč za neprofitne medije (tretji medijski sektor)

Da — tretji medijski sektor (neodvisni, neprofitni mediji) je ključen del demokratičnega ekosistema.

Državna pomoč naj znaša:

- kritje upravičenih stroškov,
- ob jasnih kriterijih strokovne neodvisnosti,
- z mehanizmi transparentnega poročanja.

XIII. SLOVENSKI JEZIK

1. Ali je slovenski jezik dovolj zakonsko zaščiten?

Zaščita je razmeroma dobra, vendar **ne zadostna** glede na:

- globalizacijo,
- pritisk angleščine,
- digitalno okolje,
- generativno umetno inteligenco.

Trije ključni ukrepi:

1. digitalna orodja za slovenski jezik (govor v besedilo, UI modeli, terminologija),
2. učinkovitejše nadzorovanje spoštovanja rabe jezika v javni upravi in medijih,
3. sistemska podpora prevajalcem, jezikoslovcem in slovenskim založbam.

2. Ali imamo učinkovita orodja za zaščito jezika? Izzivi in koraki.

Izzivi:

- pomanjkanje digitalnih korpusov in jezikovnih modelov,
- pomanjkanje orodij za UI prevajanje in prepoznavanje govora,
- zastarela zakonodaja glede nadzora jezikovne rabe.

Koraki:

- nadgradnja Jezikovnega inženirstva na državni ravni,
- večletni investicijski program za digitalna jezikovna orodja,
- financiranje terminoloških projektov po področjih (medicina, pravo, tehnologija).

XIV. GLASBA

1. Financiranje glasbenega sektorja v okviru AgoraEU

Da — Slovenija mora aktivno izkoristiti evropske mehanizme. Financiranje prek AgoraEU je priložnost za:

- krepitev glasbene infrastrukture,
- podporo mobilnosti glasbenikov,
- razvoj digitalnih platform,
- stimulacijo mednarodnih sodelovanj.

Država mora vlagati v pripravo projektov in strokovno podporo organizacijam.

2. Sodelovanje MK in ministrstev za šolstvo pri kulturni vzgoji

Nujno.

Kulturna vzgoja je temelj dolgoročne stabilnosti kulture.

Predlagamo:

- obvezne programe kulturne vzgoje v osnovnih in srednjih šolah,
- sodelovanje glasbenih institucij v učnih načrtih,
- nacionalne programe "mladi v kulturi".

3. Nerevalorizirani honorarji za glasbeno delo

Od 2009 honorarji niso zrasli — to je izjemno škodljivo.

Rešitev:

- takojšnja uskladitev z inflacijo za zadnjih 15 let,
- uvedba minimalnega honorarja za skladatelje, aranžerje, izvajalce,
- redna indeksacija cenika.

Slovenija je med najslabšimi v EU pri vrednotenju glasbene ustvarjalnosti.

4. Problematična uredba o samostojnih delavcih v glasbi

Uredba je diskriminatorna, ker:

- daje prednost klasični glasbi pred sodobno, popularno, eksperimentalno,
- ne upošteva današnjih produkcijskih formatov (EP, single, live-act, kratki formati),
- ne priznava realnosti glasbenega trga.

Rešitev:

- prenova uredbe ob sodelovanju Sazas, ZDUS, nevladnih organizacij, producentov,
- standardizacija referenčnih oblik dela,
- enakopravno priznanje vseh glasbenih žanrov.

5. Koncertna infrastruktura in mednarodne turneje

Slovenija zaostaja, ker nima:

- sodobnih srednje velikih dvoran,
- tehnično konkurenčnih prizorišč,
- stabilnih mehanizmov financiranja turnej.

Rešitev:

- nacionalna strategija koncertne infrastrukture,
- javno-zasebna partnerstva,
- vključitev v industrijo "nočne ekonomije",
- večletni razvojni projekti.

Če Slovenija ne investira, bo izpadla iz evropskih turnejskih poti.

XV. PODPORNO OKOLJE V KULTURI

1. Odnos do spodbud za nevladne organizacije

Podpiram spodbude, saj:

- NVO skrbijo za inovacije,
- so ključne za razvoj stroke,
- izvajajo naloge, ki jih javni zavodi ne morejo,
- povezujejo umetnike, skupnosti in institucije.

Izzivi:

- nestabilno financiranje,
- nezadostna infrastruktura,
- prevelika projektna obremenjenost.

Rešitve:

- okrepitev večletnega financiranja programov,

- stabilni pogoji za mrežne organizacije,
- razvojne spodbude za digitalizacijo in mednarodna sodelovanja.

XVI. UPRIZORITVENE UMETNOSTI – GLEDALIŠČE

1. Zmanjševanje programskih sredstev in posledice za zunanje sodelavce

Gledališki zavodi so v 18 letih utrpeli:

- realno skoraj **50-odstotno znižanje** programskih sredstev,
- medtem pa so **stroški dela** in **inflacija** naraščali,
- honorarji za samozaposlene pa so stagnirali ali padali.

Rešitev:

1) Ponovna vzpostavitev realne vrednosti programskih sredstev

Potrebna je sistemska uskladitev z inflacijo od 2008 dalje.

2) Minimalni standardi za honorarje

Zakonsko določeni minimalni standardi za zunanje ustvarjalce.

3) Večletno programsko financiranje

Da zavodi lažje planirajo produkcije in sodelovanja s samozaposlenimi.

2. Prenova SNG Drama Ljubljana – kdo je odgovoren, kdaj izvedba?

Podčrtujemo:

- projekt bi moral biti **nacionalna prioriteta**,
- zamude so posledica kombinacije: birokratskih postopkov, neodločnosti in šibkega projektnega vodenja,
- odgovornost je **sistemska**, ne osebna: država mora zagotoviti učinkovite projektne mehanizme.

Rešitev:

- jasen časovni načrt,
- profesionalno projektno vodenje,
- depolitizirano odločanje,
- posebna proračunska postavka,
- če ni mogoča rešitev obnove trenutne stavbe, poiskati alternativno lokacijo in izgradnja novega sodobnega dramskega gledališča.

3. Šibka mednarodna prisotnost slovenskega gledališča

Čeprav je slovensko gledališče vrhunsko, manjka:

- sistematična promocija,
- showcase platforme,
- mednarodna mobilnost,
- rezidence za gledališke ustvarjalce,
- strateško sodelovanje z evropskimi festivali.

Rešitev:

- nacionalni sklad za mednarodno promocijo uprizoritvenih umetnosti,
- organizacija rednega slovenskega showcase festivala,
- institucionalna povezovanja (IETM, European Theatre Convention ipd.).

XVII. UPORIZITVENE UMETNOSTI — SODOBNI PLES

1. Stabilno financiranje in institucionalni razvoj sodobnega plesa

Sodobni ples je edino področje brez javnega zavoda — to je sistemska anomalija.

Predlagam:

- vzpostavitev javnega zavoda za sodobni ples,
- večletno stabilno financiranje,
- infrastrukturni prostor za produkcijo, vadbo in rezidence.

2. Produksijski in vadbeni prostori

Potrebujemo:

- specializirane plesne dvorane,
- produkcijske prostore,
- rezidenčne kapacitete,
- dostopnost po vsej Sloveniji, ne le v Ljubljani.

3. Krepitev mednarodne prisotnosti

Ukrepi:

- strateško vključevanje v evropske mreže (aerowaves, danceWEB ...),
- sistemska podpora mednarodnim turnejam,
- rezidence v tujini,
- bilateralni programi s plesnimi centri v EU.

4. Medresorska politika sodobnega plesa

Sodobni ples ima velik učinek v:

- zdravstvu (gibalna terapija),
- socialni (dostopnost),
- izobraževanju (gibalne metode),
- regionalnem razvoju.

Zato predlagamo:

- vključevanje plesa v programe šolstva,
- vključitev v preventivne zdravstvene programe,
- financiranje iz več virov.

XVIII. VIZUALNE UMETNOSTI

1. Uvedba obvezne razstavnine

Da — razstavnina mora biti **obvezni standard**:

- za vse javne razstavne prostore,
- za vse občinske in državne zavode,
- ne le za prostore pod MK.

To je osnovni pogoj profesionalizacije.

2. Krepitev javne mreže razstavnih prostorov

Rešitev:

- modernizacija obstoječih galerij,
- nova razstavišča v regijah,
- zagotovitev stabilnega delovanja nevladnih likovnih centrov zunaj Ljubljane.

3. Vključevanje slovenskih vizualnih umetnikov v mednarodne programe

Ukrepi:

- strateški rezidenčni programi,
- sistemska podpora nastopom na bienalih in sejnih,
- financiranje koprodukcij z evropskimi galerijami.

4. Avtorske pravice, digitalizacija, UI

Nujno:

- posodobitev avtorske zakonodaje,
- zaščita pred nepooblaščenim treniranjem UI na vizualnih delih,
- kolektivna pogajanja o digitalni reprodukciji,
- obvezno označevanje UI vizualnih del.

5. Regionalna decentralizacija (nevladni centri, ateljeji)

Potrebno:

- dolgoročni ateljejski program po vsej Sloveniji,
- subvencionirani umetniški prostori,
- državna in občinska partnerstva za ateljeje,
- večletno financiranje regionalnih likovnih društev.

6. Alternativni finančni model za likovna društva

Predlagam:

- večletni operativni razpisi,
- razvojni skladi,
- davčne olajšave za nakup umetnin,
- dvig limita za protokolarna darila,
- posebna ureditev za umetniška dela.

XIX. TRANSDISCIPLINARNA UMETNOST

1. Preseganje disciplinarne delitve pri razpisih

Da — sodobna umetnost presega tradicionalne discipline.
Potrebni so razpisi, ki:

- ne silijo ustvarjalcev v kategorije (gledališče, galerija, glasba),
- omogočajo hibridne projekte,
- spodbujajo sodelovanja med umetnostjo, znanostjo, tehnologijo.

2. Model za prijave neodvisno od izraznega sredstva

Da — treba je uvesti:

- "razvojne razpise" odprtega tipa,
- interdisciplinarne komisije,
- kriterije, ki vrednotijo inovativnost in učinek, ne format.

3. Spodbude za vključenost drugih sektorjev

Umetnostno-znanstvena sodelovanja so ključna.

Predlagam:

- plačan čas zaposlenih v laboratorijih, podjetjih in bolnišnicah za sodelovanje v umetniških projektih,
- medresorske razpise,
- dialog med MK, MIZŠ, MZ, MGRT.

4. Merjenje učinkov kulture na družbene izzive

Kultura ima vpliv na:

- staranje,
- duševno zdravje,

- socialno izolacijo,
- trajnost.

Predlagam:

- razvoj metodologij merjenja učinkov,
- sodelovanje z družboslovnimi raziskovalci,
- vključitev kulture v socialne politike.

5. Financiranje dejavnosti s širšimi družbenimi učinki

Da — iz več virov:

- MK,
- zdravstvo,
- sociala,
- regionalni razvoj,
- evropski socialni sklad.

6. "Umetnost na recept"

Model poznamo — je zelo učinkovit v Veliki Britaniji.

Predlagamo:

- pilotne programe v zdravstvenih domovih,
- vključitev lokalnih kulturnih izvajalcev,
- evalvacijo učinkov.